

Norra Stavsudda 2:34, Mellangården

Antikvarisk kontroll vid renovering av loge och snickarbod, Mellangården,
Norra Stavsudda 2:34, Möja socken, Värmdö kommun, Uppland

Lotta von Liewen Wistrand
Rapport 2008:43

Norra Stavsudda 2:34, Mellangården

Antikvarisk kontroll vid renovering av loge och snickarbod, Mellangården,
Norra Stavsudda 2:34, Möja socken, Värmdö kommun, Uppland

Lotta von Liewen Wistrand
Rapport 2008:43

Rapporten finns i PDF-format på adressen
stockholms.lans.museum

Sickla Industriväg 5B, 131 34 Nacka
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72
Webb: stockholms.lans.museum

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2008

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Administrativa uppgifter	8
Byggnadshistorik med relevans för ärendet.....	9
Utförda åtgärder.....	10
Avvikelser från arbetshandlingar.....	12
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder.....	13

Sammanfattning av utförda åtgärder

Byggnaderna är uppförda i liggtimmer med utskjutande knutskallar. Arbetet har bestått i att logens stomme och knutar stabiliserats och att dess norra gavel klätts med stående brädpanel samt knutlådor. Grunden har reparerats och förstärkts och taket omlagts på bägge byggnaderna med nytt tegel samt nya vindskivor, nockbrädor och vattbräder. Därutöver har snickarbodens väggar stabiliserats och golvet reparerats.

*T.v. Logen sedd från öster före renovering
Andreas Lindblad, Stockholms läns museum, 2008*

T.h. Logens norra gavel före renovering. Foto

T.v. Snickarboden, sammanbyggd med logens södra gavel, före renovering. T.h. Längan med bägge byggnaderna från väster. I förgrunden den något yngre ladugården. Foto Andreas Lindblad, Stockholms läns museum, 2008

Administrativa uppgifter

Objekt: Norra Stavsudda 2:34, Mellangården

Socken: Möja

Kommun: Värmdö

Landskap: Uppland

Arbetshandlingar: Inventeringsunderlag utfört av Andreas Lindblad, Stockholm läns museum 2008-01-25

Länsstyrelsens beslut: 434-0676939

Byggherre/beställare: Sven Ahlbäck

Konsulter: Andreas Lindblad och Lotta von Liewen Wistrand, Stockholms läns museum

Entreprenörer: Brötas AB, Dan Spånberg, Särna

Antikvarisk kontrollant: Lotta von Liewen Wistrand

Byggnadstid: okt-nov 2008

Antikvarisk slutbesiktning: 2008-11-25

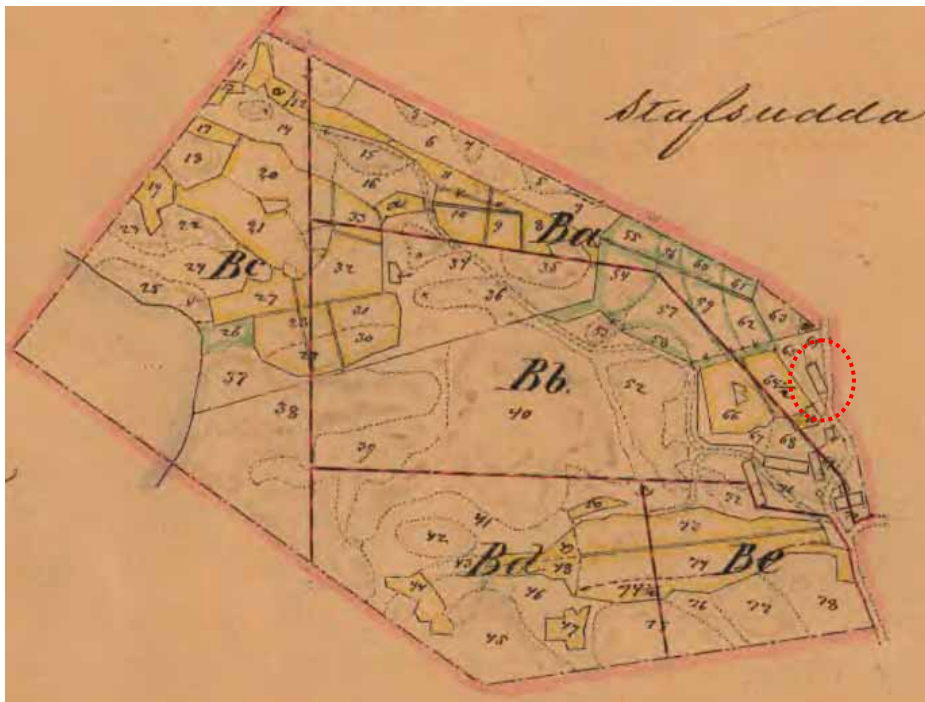

Ekonomiska kartan med fastigheten rödmarkerad

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Mellangården tillhör ett av stamhemmanen på Norra Stavsudda och har befunnit sig inom samma släkts ägo sedan 1500-talet. Fram till 1940-talet idkades här lantbruk. Den aktuella logen är sannolikt från 1800-talets början, men kan vara äldre. Inuti byggnaden finns diverse inristningar, bl.a. med årtal från 1800-talets första år och decennier. Snickarboden bör vara av ungefär samma ålder, men är på ett tidigt stadium hitflyttad och sammanbyggd i förlängning mot logens södra gavel. Intill snickarboden ligger ladugården från 1800-talet med inredning för djurhållning bevarad. Sammantaget utgör husbeståndet ett gott exempel på den traditionella gårdstyp som tidigare dominerade i denna del av skärgården, men som det idag återstår mycket litet av. På Norra Stavsudda är Mellangårdens uthus de enda kvarvarande i sitt slag, vilket förstärker det kulturhistoriska värdet ytterligare. Sammantaget utgör gården ett historiskt dokument som är viktigt att bevara för framtiden.

1873 års hemmanklyvning med ekonomilängan streckmarkerad.

Utförda åtgärder

Logen

Logens långsida mot öster var kraftigt utkalvad dels på grund av sättningar, dels och mest beroende på att nordöstra gavelns rötskadade knutar sönderfallit och följaktligen sjunkit ihop. Samtidigt var norra gavelns timmer så urlakat av väder och vind att stora springor uppstått mellan varven. Försvagningarna i stommen hade även påverkat åstakets bärkraft, med en bägnande taknock till följd.

T.v. Norra gaveln invändigt före renovering, med stora springor mellan stockvarven. Foto Andreas Lindblad, Stockholms läns museum, 2008. T.h. Norra gaveln invändigt efter renovering. Timmerväggarna har stabiliserats med följare i gavelns resp hörn och skadat timmer bitvis skarvats. Foto Sven Ahlbäck, 2008

Stabilisering av timmerstommen

Renoveringens primära mål har varit att så långt som möjligt stärka samt rätta upp konstruktionen utan alltför stora ingrepp. Åtgärder som vidtagits är timret i norra gavelns hörnpartier invändigt försett med löpare och att bottensyllen i utsatta lägen förstärkts runt om logen med en underliggande stödräms/ stödräda. Timret har i enstaka fall skarvats där det varit nödvändigt.

Logens östra långsida efter renovering. Väggen är uppräddad och timret hålls samman med ett antal järnkrampa). Infälld bild: järnkrampa

Utvändigt har bägge långsidornas väggar rätats upp och stockvarven förstärkts med sammantvingande järnkrampor. Stengrunden har kompletterats där den fallit ur och västra långsidans norra respektive södra hörn har lyfts upp med nya stöttor som i sinom tid skall bytas ut mot lämpliga stenar.

Västra långsidan efter reovering. Timret var mycket välhållet på denna sida, men har ändå stabiliserats med kramper. Norra hörnet har lyfts upp på en stolpe. Infälld bild: stödram/stödplanka under syllen. Foto Sven Ahlbäck, 2008

Panelning av norra gaveln

Före reoveringen var timret i norra gavelns nedre halva påverkat av både väder och rötskador och befanns vara i mycket dålig kondition. På inrådan av dåvarande antikvarisk kontrollant beslöts därför att klä in gaveln med en traditionell panel med enkla locklister samt de sönderfallna knutarna med lådor och med timret bevarat innanför. Detta har genomförts, dock med några avvikelser från arbetsbeskrivningen (se vidare under "Avvikelser").

Norra gaveln efter reovering med halva fasaden panelfodrad och en snedställd vattbräda i mötet mellan panelen och timret. Knutarna har klätts in i skyddande lådor. Foto Sven Ahlbäck, 2008.

Omläggning av tak

Både taket på logen och snickarboden har omlagts med ny läkt och nytt enkupigt tegel samt kompletterats med nya vindskivor och vattbräder. Taknocken på logen har reparerats .

Mötet mellan den högre logen och den lägre snickarboden. Bägge med omlagda tak samt nya vindskivor och vattbrädor. Foto Sven Ahlbäck, 2008

Snickarboden

Snickarbodens södra del var nedsjunken med ett par decimeter inför renoveringen. Detta har åtgärdats genom nya hörnstag samt en förstärkning invändigt. I stället för följare i timmer som i logen har man här använt en nättare konsolkonstruktion i metall som stöd mellan vägg och tak. Vidare har snickarbodens plankgolv, vilket troligtvis härstammar från tiden då boden hitflyttades, möjligtvis kan det ha följt med i flytten, som delvis var raserat till följd av de kraftiga sättningarna lyfts upp och stabiliserats.

Avvikelser från arbetshandlingar

Panelfördringen av logens norra gavel

Ägarens ursprungliga intention var att virket i norra gavelns nya panel skulle vara handsägat med kilformade bräder. Det visade sig dock svårt att anskaffa med så kort varsel, varför man i stället valde en enkel, ohyvlad spontpanel med smal bredd och utan locklister. Ett rimligt val som kanske t om anpassar sig bättre till byggnadens utseende och lite oregelbundna väggar.

Omläggning av tak

Ägarens och antikvariernas gemensamma instruktion var att det gamla, patinerade takteglet skulle återanvändas. Men utanför ägarens vetskap och möjlighet att ingripa, bedömdes teglet som undermåligt av hantverkarna och kasserades till sin helhet. Nytt tegel anskaffades från Vittinges restlager som visserligen är enkupigt, men som utgör en bjärt kontrast till de äldre timmerväggarna.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Med undantag för missödet med teglet har renoveringen utförts med stor hänsyn till byggnadernas ålder och kulturhistoriska värden samt i enlighet med antikvariska krav på minsta möjliga ingrepp. Som exempel kan nämnas att antikvarien i besiktningen som föregick restaureringen gjorde bedömningen att en del av timret i logen behövde bytas ut alternativt skarvas. I motsats hävdade hantverkarna/timmermännen att kärnvirket var friskt och valde därför att i stället spara timret intakt utan ilappningar – ett lyckosamt val som givit ett mycket harmoniskt helhetsintryck som slutresultat.